

Jakten på den försvunna kunskapen

Tidningen Arbetet 1989

När slit och släng slog igenom på 50-talet var det en befrielse för många, framför allt för kvinnorna. Hemmen gjordes om för att vara lätta att svepa av med en trasa; masonit på spegeldörrar och plastmattor på trägolven. Alla skulle bo bra, och det skulle se nytt ut. Vem har inte hört berömmet om något som är hemmagjort; ”Oooh, det ser precis ut som köpt!”

Fördelaktiga lån och nya tekniker gör att man bygger eller renoverar för snabbt. Gamla hus renoveras fel med nya metoder. Nya hus byggs med nya material, i kombinationer vi inte har någon erfarenhet av, och blir dåliga från början. Husen blir sjuka, och de boende får huvudvärk, trötthet, irritation i ögon, näsa och hals.

Men även trivseln och sinnet för skönhet drabbas. I dag är det många som längtar efter det som inte är enbart funktionellt och de som har möjligheten kvar, river åter bort masonit och plastmattor – för det där speciella som en nybyggd bostad sällan kan ge.

Själv har jag köpt ett hus som, utan att ta nämnvärd skada, har stått obebott och ouppvämt i 56 år. Tak, golv, väggar är i det närmaste hal och de fönster som inte går att rätta kan räknas på ena handens fingrar.

Det första råd jag fick inför köpet var att riva ut allt. Golv, fönster, dörrar ... allt! Det var en fackman som talade om en ekonomisk omöjlighet och jag vacklade. Men något inom mig var starkare och jag köpte huset ändå. Det måste finnas andra sätt, tänkte jag och började städa.

Huset är omodernt och slitet, och långt ifrån den folkhemstanke som min generation har växt upp med. Det står som den förre ägaren lämnade det 1932 och ingen har påverkat det med moderna material och rationella metoder. Min intuition säger mig att om huset renoveras enligt moderna principer skulle det få andnöd och falla ihop som ett korthus. Och då min plånbok också har sitt att säga blir det självklart för mig att, åtminstone försöka, renovera det utifrån dess egna förutsättningar.

Eftersom jag är lekman vänder jag mig till fackmän. Myndighet svarar de på mina frågor och jag tror dem. Ganska snart inser jag, till min stora förfäran, att de ingenting vet. Det visar sig att det svåra inte är att fortsätta med de gamla metoderna där den förre ägaren slutade, tvärtom. Det svåra är att hitta kunskapen och materialen.

Exempel; på de kalkade väggarna i ett rum finns en nästan intakt dekor-målning som jag vill bevara. Hur gör jag för att fräscha upp den. Jag ringer runt till färgbutiker och målare, och de svarar att jag ska använda vatten.

– Vatten? Då går den ju bort?

– Ska den inte det då? Jasså. Nä. Det går ju inte, med vatten smiter det ju.

– Finns det inget annat sätt att få den ren, utan att förstöra den?

– Nej, det gör det inte. Nej. Det går inte.

Överallt samma förvånade reaktion över att jag vill spara en gammal målning, och samma bestämda svar att det inte går. I en butik föreslås jag dock att kontakta museet i Stockholm, kanske de vet.

Så cyklar jag till lanthandeln och möter pensionerade ”antiksnickaren” Lars. Med degen från dagsfärsk limpa gör man rent, och jag får veta att det gick åt 4 000 limpor till målningarna i Uppsala domkyrka.

På detta sätt får jag leta mig fram till varenda liten detalj, och jag skickas runt mellan specialbutikerna för fönsterremsor som ingen vet vad det är. Gammalt ska ersättas med nytt, och nya fönster behöver inte fönster-remsor. All annan kunskap tycks som bortblåst.

Hur lätt hade det inte varit för en lekman som jag, att lita till fackmännen och måla över målningar – förslagsvis med praktisk plastfärg? Att renovera ett hus, lyhört för dess material och ålder, förknippas med extremt arbete och höga kostnader – men det är en erfarenhet grundad på flera decenniers misstag.

Den gamla kunskapen har blivit en ny kunskap att erövra och som allt nytt innebär det en tröskel för den enskilde. Har man inte mycket pengar, eller gedigna byggkunskaper, måste man istället vara envis som synden.

Men vem har tid och ork att – – dessutom – leta sig fram till en kunskap som ingen längre tror på? I många fall blir det nödlösningar och ägarna förstår inte varför huset får en chock och blir som en kvarnsten runt halsen. Hantverkskunnandet har blivit en specialkunskap som man får betala dyrt för att få tillgång till. Om inte annat så får man betala med sin egen besvikelse.

För varje sak som ska göras i huset växer min beundran och nästan andaktsfulla respekt för de gamla byggarna – för deras metoder, kunnande, material och för deras tro på huset som bostad. Dagsfärsk limpa var kanske en specialkunskap även då när gårdsmålning var vanligt. Men tanken, att spara genom att vårda och laga, var en självklarhet och man sökte den som kunde.

I folkhemmets längtan efter den underhållsfria välfärden har vi tappat respekten för ålder, och förlorat kärleken till tingen. Att gammalt ska ersättas med nyproducerat för att vara ekonomiskt försvarbart har blivit en vedertagen sanning, låt vara att det nya inte håller så länge. Något annat känner vi inte längre till och därför kan vin inte heller ifrågasätta den rivning och renovering som sker i våra svenska städer.

Konsumtionsideologin har genomsyrat hela samhället, in i minsta vrå, och börjar anta groteska former. Vi får lära oss att slänga innan det är utslitet och vi placerar våra gamla på ålderdomshem. Deras yrkeskunskap kommer till ingens nytta, och tusentals barn har aldrig sett en... vad är det nu det heter, det som man mosar äpplen i ?

Som en nyrik suddar Sverige ut sina minnen, men vi åker utomlands för att få återuppleva det som vi själva förkastat. Trasiga jeans, grafitti och ombyggda gamla bilar är kanske de ungas protest mot ett samhälle som inte vågar se slitet ut.